

ИНГЛИЗ ТИЛИДАГИ АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ТЕРМИНЛАРИНИ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАРЖИМА ҚИЛИШНИНГ СТИЛИСТИК МУАММОЛАРИ

Салойдинова Наргиза Шухратовна

доцент, “Хорижий тиллар” каф., Тошкент архитектура-қурилиш институти

Инглиз тили АҚ терминологияси билан умумадабий тил орасида ўзаро, узвий муносабат мавжуд бўлганлиги боис терминологик тизимда умумлисоний лексик-семантик жараёнлар кузатилади. Яъни, умумистеъмолдан АҚ терминологик тизимига ўтган лексемалар ўз шаклини ўзгартирмай когнитивлик асосида соҳага оид янги маъноларни ифодалашда ҳам фаол қўлланади. Бундай стилистик бўёққа эга бўлган лексик бирликлар соҳа терминлари таржимасида бирмунча қийинчиликни юзага келтирмоқда. Умуман, тилшуносликда стилистик бирликларни у ёки бу тил меъёрларига мос, мувофиқ таржима қилиш ўта мураккаб ва масъулиятли иш саналади. Бу ҳол терминологик тизимни ҳам четлаб ўтмайди. Коннотатив маънони ўзида акс эттирувчи бирликлар терминологияга хос бўлмаган ҳодисадир.

Инглиз тили архитектура ва қурилиш соҳаси доирасида қўлланадиган бундай лексемалар таркибидаги семантик, прагматик хусусиятларни аниқлаштириш жараёнида икки тилли (инглизча-ўзбекча) изоҳли луғатларга таянилади. А.В. Федоров тўғри таъкидлаганидек: “Тилнинг ҳар бир воситаси тўғридан-тўғри ёки билвосита услубий воситалар ифодаси учун хизмат қилиши мумкин. Ҳар бир тил ҳодисаси баён этилган фикрнинг семантик кўламидан қатъи назар маълум даражада услубий бўёқ касб этиши мумкин” [1. Б. 6].

Бу фикрлар инглиз тили АҚ терминологик бирликларига ҳам тааллуқли. Демак, лисоний бирликларнинг бундай хусусияти тил маълумотларининг барча жиҳатини ҳисобга олган ҳолда, лингвистик таржимашунослик учун асос бўлиб хизмат қиладиган қиёсий стилистика билан таржима назариясини янада яқинлаштиради.

Англашиладики, қиёсланаётган инглиз ва ўзбек тили АҚ терминологик бирликларининг мазмуний, услубий ва прагматик жиҳатдан ўзаро функционал мос келиш-келмаслигига аҳамият қаратиш таржима адекватлигини таъминловчи муҳим омилдир. Қ. Мусаев талқинида: “Стилистик муаммолар лингвистик таржима таркибида муҳим ўрин эгаллайди. Стилистика лингвистиканинг таҳлил объекти сифатида кўп жиҳатдан таржима билан чамбарчас боғлиқдир. Стилистикага хос барча хусусиятлар лингвистик таржимашуносликка ҳам тўла алоқадор бўлиб, таржиманинг лисоний таҳлили масаласига атрофлича ёндашишни, чунончи, тил ҳодисаларининг қурилиш, меъёр ва анъана каби омиллар билан боғлиқликда тадқиқ қилиниши талаб қилинади” [2. Б. 62].

Стилистик бирликлар образлиликка эга бўлганлиги боис нутқнинг бадиий-тасвир воситалари сифатида фикрни услубий бўёқдор ва жозибали қилиб ифодалашга хизмат қилади. Улар асосан адабиётшуносликда бадиий асар тилининг таъсирли бўлишини таъминлайди.

Инглиз тили АҚ терминологиясида стилистик бўёққа эга бўлган терминлар мавжудлигини кузатиш мумкин. Улар АҚ соҳасига оид терминлар билан ёндош ҳолда бирикиб, бирикма термин шаклида қўлланади. Масалан: expensive – умумадабий тилдаги лексик маъноси “қиммат”, **the weather is expensive** – “қурилиш майдонида об-ҳаво ёмонлашуви иш нархини ошишига олиб келишига сабаб бўлиши”. **Contact** – лексик маъноси “алоқа”, material contact – “қурилиш материалларининг бир-бири билан қоришиши”, “қоришиши”, “аралашуви” каби маъноларни ўзида акс эттиради. Жумладан: We should check the contact of active additive minerals with building materials [3. Б. 162.] – *Биз фаол минерал қўшимчалар билан қурилиш материалларини қоришишини текширишимиз керак.*

Plate – умумадабий тилдаги лексик маъноси “ликобча”, **base plate** – “қурилишда ишлатиладиган тахтача”. Tie – лексик маъноси “галстук”, АҚ терминологиясида wall tie – *девор тўсиғи* бирикмали термин ҳосил қилган.

Терминологияда кишиликнинг архитектура-қурилишга оид муайян фаолият турлари ҳам ўз аксини топган бўлиб, умумадабий тилдан терминологик тизимга чуқур концептуал босқич орқали ўтиши табиий ва ижтимоий ҳодисадир. Терминлар тилга, тил эса кишиларга тегишли.

АҚ терминологияси қурилишнинг ажралмас таркибий қатлами бўлгани боис мазкур тизимда ҳам синонимия ҳодисаси кенг тарқалган. Терминларнинг берилишида синонимик бирликларнинг ўзига хос салбий ва ижобий жиҳатлари мавжуд.

Биринчидан: уларнинг ижобий ҳолати шундаки, тизимдаги бирликларнинг синонимлик ҳолатини ҳисобга олиб, таржимада лисоний воситаларни тўғри танлаш муҳимлиги, уларнинг семантик белгилари ва услубий вазифалари ўзига монандини топиб ишлатиш жараёнида қўл келади;

Иккинчидан: салбий ҳолати эса ҳар қандай терминологияда содир бўладиган детерминологизация ва ретерминологизация ҳодисаси натижасида бирликларнинг функционал-семантик диапозони кенгайиб, торайиб туриш хусусиятларига эга бўлиши натижасида тизимга кўчган синонимик бирликлар таржима жараёнида муайян қийинчиликлар туғдиради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Мусаев К.М. Формирование, развитие и современные проблемы терминологии. – М.: Наука, 1986.
2. Пронина Р.Ф. Конверсия // Перевод английской научно-технической литературы. – М.: 1986.
3. Муминов О. Lexicology of the English Language. – Т.: 2008.
4. Федоров А.В. Основы общей теории перевода // Введение в теорию перевода. – М.: 1968.